

КЪМР-ни Башчысы

Казбек КОКОВ:

«Быйылгъы жыл къыйын болгъанына да къарамай, экономикабызны айныу халын сакъларгъа къолубуздан келгенди»

КЪМР-ни Башчысы Казбек Кокков КЪМР-ни Парламентини кезиуонден алгъа чакъырлгъан жыйылыуунда «Къабарты-Малкъар Республиканы 2022 жылда социал-экономика айныуу, 2023 жылгъа эмда келир жыллагъа борчланы юсюнден» доклад бла селешгенди.

Кесини ал сёзюнде республиканы оюучусу Россейни Президентини Владимир Путини быйыл бола тургъан тыш политика ишле бла байламлы этген оноуларыны бла буйрукъларыны магъаналылыктарын чертгенди. «Хурметли депутатла, коллегалары! Бюгон мени докладым Къабарты-Малкъар Республиканы 2022 жылда социал-экономика айныуу, 2023 жылгъа эмда келир кезиге – 2025 жылгъа дер борчланы юслеринденди. Аны баш болумларын тура этерни аллында арт заманда бола тургъан ишлени юслеринден сагъынргъа суюме, нек дегенде къыралда, бизни республикада да социал-экономика болум алагъа кере торленеди.

Кесигиз билгенликден, арт бир неча жылы ичинде Западны жанындан бизни къыралгъа уллу къысуулу этилгендей турады. Запад Украинаны жеринде Зеленскийни башчылыгында Россейге къажу юрешлени къыстау бардырады. Ала Донбассо миллетчиликке къажу сюелген халкын аз-аздан къырып тебирегенди. Референдумну кезиуонде Донецк эмда Луганск халк республикада, Запорожье эмда Херсон областлада жашагъанла Россейге къошулургъа суйгенлерин бирча билдиргенди. Аланы Россей Федерациягъа алыну юсюнден конституция законла кючлерине киргенди. Жангы регионла Россейни бир кесеги болгъанды.

Болсада Киевин оюучу къаууму ол жартах тюшонюрге арталыда унамайдыла, аны кый, ол жерлеге толпа атыну кючлендиргенди. Арт кезиуде уа Россейни жеринде терроризмге эмда диверсия ишлени ачык бардырадыла. Ма аллай болумлада къыралны Президентини Владимир Владимирович Путинге Донецк эмда Луганск халк республикада, Запорожье эмда Херсон областлада уруш кезиудега нызамны кийирину юсюнден оюучу этерге тюшенди.

Эчи нызам къыралны башха регионларында да тохтадырылгъанды. Бизде да хазырлыкны нызамны кийрилгенди. Алай республиканы жамауаты юйренген жашуа халын торлендирмейди, жашуа магъаналы объектле барысы да алгъача ишлейди. Президентини эчи указы бла россейли регионланы башчыларына къошакъл полномочияны берилгенди. Ала халкыгъа кере мадарла, оюучу этерге да эркинди.

Президентини буйругъун толтура туруп, биз бек алгъа адамларыбызны къоркъусулукълары ючюн къайгырыргъа керекбиз. Аны жалчытыуда уа жамауат нызамны сакъларыкъ, экономиканы тутучу айныуна себеплик этерик мадарланы толтурууна магъанасы уллууду. Мобилизациягъа кере аскерге чакъырлгъанланы юйюрлерине не жаны бла да себеплик эту а – баш борчубуз болгъанлай къалыргъа керекди.

Президентини толу болмагъан мобилизацияны юсюнден указын толтуруугъа къатышханланы барысына да жюрек ыразылыгымы билдиргеге суюме. Ол ишге жууалпы кезден къараган, инсанлык эмда аскер борчларын бет жарыкъл толтуруугъа хазырлыкларын кегюзген жерлешлерибизге, бизни жашларыбызгъа уа эчи ыспас этеме. **Ата журтубузну къоруула борчларын толтура тургъан жерлешлерибизни хар бири бла да ёхтемленебиз. Ала бизни болушлугъубузну, жюрек жылыуубузну сезип туруп, туугъан Къабарты-Малкъарыбыз, саулай къыралыбыз да аланы биргелерине болгъанларын билер ючюн къолубуздан келгени аямалыдыла. Дагъыда къошарыгъым: Къабарты-Малкъарны бюджет да бюгонлюкде аскерчи жашларыбызны керекли**

затла бла жалчыталлыкды. Бирде чырмаула да чыгъадыла, алай саулай алгъанда, биз не торлю жумушну да бир сутканы ичинде таммалайлыкбыз».

Андан сора Казбек Кокков быйылны 9 айында регионну социал-экономика айныууну баш эсеплерин чыгаргъанды. «Особюздеги жыл Къабарты-Малкъаргъа, битеу Россейгече, къыйын болгъанды. Алай, анга да къарамай, республиканы экономикасы баш бёлюмлерини айныу халларын сакъларгъа къолубуздан келгенди. Алайды да, быйылны 9 айында промышленность производствону индекс 104 процентни тутханды, эл мюлк продукцияны ёлчөми – 108 процентге жетгенди. Эл мюлк жарашдыруучу бёлюм къырагъа продукцияны ёлчөми иги да ёсгенди.

Къурулуш ишлени ёлчөми былтырны бу кезиуде бла тенгешдиргенде 108,3 процент болгъанды, жашуа журтладан 367,9 квадрат метри ишленгенди неда 107,1 процентни тутханды. Баш капиталгъа салынган инвестицияла 18 миллиард сомну неда 102,9 процентни тутханды. Туризм терк атламы бла айныгъаны а эчи чертирге суюме. Розница сатыу-алыуда да ёсюм эсленеди: 9 айгъа ол былтырдан эсе 111,2 процент болгъанды неда 165,5 миллиард сом. Хакъ бла этилген жумушланы ёлчөми да 9 процентге кёбейгенди.

Ол не магъананы тутханы мен сизге анылатургъа суюме. Бюгонлюкде республикада сурма сакъланады, башха айтханда, ала россейли регионланы башчыларына къошакъл полномочияны берилгенди. Ала халкыгъа кере мадарла, оюучу этерге да эркинди.

Президентини буйругъун толтура туруп, биз бек алгъа адамларыбызны къоркъусулукълары ючюн къайгырыргъа керекбиз. Аны жалчытыуда уа жамауат нызамны сакъларыкъ, экономиканы тутучу айныуна себеплик этерик мадарланы толтурууна магъанасы уллууду. Мобилизациягъа кере аскерге чакъырлгъанланы юйюрлерине не жаны бла да себеплик эту а – баш борчубуз болгъанлай къалыргъа керекди.

Президентини толу болмагъан мобилизацияны юсюнден указын толтуруугъа къатышханланы барысына да жюрек ыразылыгымы билдиргеге суюме. Ол ишге жууалпы кезден къараган, инсанлык эмда аскер борчларын бет жарыкъл толтуруугъа хазырлыкларын кегюзген жерлешлерибизге, бизни жашларыбызгъа уа эчи ыспас этеме. **Ата журтубузну къоруула борчларын толтура тургъан жерлешлерибизни хар бири бла да ёхтемленебиз. Ала бизни болушлугъубузну, жюрек жылыуубузну сезип туруп, туугъан Къабарты-Малкъарыбыз, саулай къыралыбыз да аланы биргелерине болгъанларын билер ючюн къолубуздан келгени аямалыдыла. Дагъыда къошарыгъым: Къабарты-Малкъарны бюджет да бюгонлюкде аскерчи жашларыбызны керекли**

затла бла жалчыталлыкды. Бирде чырмаула да чыгъадыла, алай саулай алгъанда, биз не торлю жумушну да бир сутканы ичинде таммалайлыкбыз».

Андан сора Казбек Кокков быйылны 9 айында регионну социал-экономика айныууну баш эсеплерин чыгаргъанды. «Особюздеги жыл Къабарты-Малкъаргъа, битеу Россейгече, къыйын болгъанды. Алай, анга да къарамай, республиканы экономикасы баш бёлюмлерини айныу халларын сакъларгъа къолубуздан келгенди. Алайды да, быйылны 9 айында промышленность производствону индекс 104 процентни тутханды, эл мюлк продукцияны ёлчөми – 108 процентге жетгенди. Эл мюлк жарашдыруучу бёлюм къырагъа продукцияны ёлчөми иги да ёсгенди.

ишге тюз кезден къарагъанлары, туугъан журтха сыймекликлери ючюн эчи ыспас этеме».

Казбек Кокков мындан ары кезиге белгиленген баш борчланы да тура этгенди. «Ала бизни бютон къыйын, бютон уллу жумушла сакълыйдыла. Бек баш борчубуз а – экономиканы айныу атламын терлендиргегиди. 2022 жылда битеулю регион продуктну ёсюу атламын 103,8 процентге жетдиргеге белгиленеди. Саулай алгъанда, ол 242 миллиард сомдан аз болмагъа керекди. 2025 жылда ВРП 334 миллиард сомгъа дери ёсерин сакълыйбыз. Ол борчуну толтуруу ючюн, республикада промышленность комплексни ишин торлендиргеге, шёндюге производствогъа кечюрюрге, бийик технология инвистиция проектлени толтуруугъа себеплик этерге тийишлиди.

Импорту алышындыруу производствону ёлчөмин ёсдюрюрге ахчы онла ачады. Республиканы Правительствосу аны не къаадр толу хайырланыргъа керекди деп, мен алай къарайма. Предприятияланы онгларын, ала къайсы амал бла ишленгерине къарамай, экономиканы айныуна кошаргъа, алагъа инвесторланы, рыноклада жерлерин табаргъа болушургъа, республикагъа жаралуу эмда аны сырьёсуна кере ишлерча этерге борчубуз. Аны бла бирге **Тырынууада волфрамны бла молибденни къазып башлауу проектни «жол картагъа» кере толтуруу жалчытыргъа керекбиз.**

Республикада жентил промышленность терк айныу барады. Бюгонлюкде бу бёлюмде 12 минг адам урунады. Эки жылы ичинде мында иши жерле 2700-ге кёбейгенди. Правительство бу производствону кенгертинуу къайгысын кёрюрге керекди деп, мен алай къарайма. Башха айтханда, биз къумач сокъгъан эмда анга керекли затла чыгаргъан производствону къуаргъа керекбиз. Ол а, биягъача, гиче эмда орта бизнесди. Къумачла чыгаруу – ол уллу проект болгъанын барыбыз да билебиз. Аны себепли аны къуруу онгларын излеуно болжалгъа салмагъа тийишлиди.

Къабарты-Малкъарда агропромышленный комплекс экономиканы айныгынуу кыйиматлы амаларында бири болгъанына тюшонгенди. Ол тири айныды. Мында бизни борчубуз – аны онгларын не къаадр сакъларча жерлени кенгерте тургъаныбызны юсюнден алгъаракълада да айтхана. Бюгонлюкде 270 минг тоннаны сакълар онгубуз барды. Былтыр бла тенгешдиргенде, ол 10 минг тоннагъа асламды. Бу бёлюмде ишибизни мындан ары да ма ол халда бардырыргъа керекбиз.

Къабарты-Малкъарда жемишлени жарашдыруу жаны бла уллу предприятие ишлене турады. Ол кюн сайын 250 тонна чакълы бири жарашдырылды. Алай бла биз 2021 жылда белгилеген муратыбызгъа жеталлыкбыз, эл мюлкню битеу продукциясын жарашдырып, къошакъл файда аламыкбыз».

«Эт, сют да чыгарууну кёбейте барыргъа керекбиз. Келир жыл окъуна этни ёлчөмин иги да ёсдюрюрге – 125,4 минг тоннагъа жетдиргеге борчубуз. Аны ючюн а къумачларыну ишин игилендиргеге, къумачла малла ёсдюрген мюлкню кёбейтуну мадарларын этерге тийишлиди.

Арт заманлада битимчиликке да ёсюм эсленеди. Анга уа асламысында сугъаруу себеплик этгенди. Келир жыл къыралны болушлугъу бла сугъарылган жерле бек аздан 7 минг гектаргъа жетдирликди. Бусагъатда республикада нартохно оруу барады. **Аграрчыла былтыргы рекордларын къайтарлыкларына – нартохден миллион тоннадан аслам жырыкъларына – ишкесизме.**

Правительствону борчу – эл мюлк производствогъа къырал болушлугъуна азайтмагъады. Жылы ахырына дер республиканы эл мюлкню 2 миллиард сом жибериликди. Мен ол эл мюлкде ишленгенге иги себепликди деп, алай къарайма. Эллени айнытыуу да уллу эс бурулады, анга эл тийрелени комплекс халда айнытыуу программасы себеплик этгенин эчи чертирге суюме. Сёз социал объектлени тапандырууну, жолланы, суу ызланы юслеринден барады. 2023-2024 жыллада биз ол жумушлагъа 644 миллион сом бёлюрге деп турабыз. Ол ахчагъа алты элде суу ыла тартыргъа, спорт эмда маданий макарла ишлерге белгиленеди. Аны эллени айнытыуу себеп болгъан уллу ишге санайма.

Биз эл мюлк продукцияны баш торюлерини ёлчөмин 2025 жылгъа дери жылгъа 10 процентге кёбейте барыргъа деп, кесибизге аллай борч салгъанбыз. Аны толтуруугъа къолубуздан келлигине да ишкесизме», – дегенди республиканы оюучусу.

Казбек Кокков къурулуша эчи эс бургъанды. «Хурметли депутатла! Къурулуш комплекс республиканы экономикасына магъаналы бёлюмлеринден бириди. Арт заманлада ол терк айныды деп, тукел айтыргъа болушлугъу. 9 айны эсеплеринде кере, къурулуш ишле 22 миллиард сом багъасы таммлангандыла. 2022 жылны ахырына жашуа журтладан 528,4 минг квадрат метри хайырланыргъа бериллиди. 9 айгъа уа ол 367,9 минг квадрат метр болды. 2025 жылгъа биз ол ёлчөмин 579 минг квадрат метрге жетдиргеге керекбиз. Алай аны да мен чекге санамайма. Бек башы – бизге бютон кеп журт ишлерге керекди. Нек дегенде биз ол жаны бла башхаладан арха къалабыз. Бизде къурулушну кенгерти онла бардыла, биз рынокга себеплик этерге керекбиз. Башха айтханда, судсияланы, ипотека сакъларча жерлени кенгерте тургъаныбызны юсюнден алгъаракълада да айтхана. Правительство 2023 жылда ол жаны бла этиллик мадарланы жарашдыргъа суюмик эдим.

Къурулуш комплексде жашуа журтланы ишленгенге бла байламлы кемчиликке болгъанларын да айтмай

болалмайма. Аланы араларында ишлерине жууалпы кезден къарамагъанла, келишимлени сансыз этгенге да тюбейди. Алагъа право нызамны сакъллауучула багъа бериле, биз а адамла юйсюз къалмазча мадарла излерге борчубуз да, биз ол ишни бардырыкбыз. Алай кемчиликке болмазча этерге керекбиз. Парламент тийишли законла жарашдырып деп да ышанама.

Айырып айтыргъа суюме: оюла тургъан юйледе жашагъанланы тынгылы журтлагъа кечюрююню программасына кере 2022 жылда 446 адам кечюрюлгенди. Биз 2022-2025 жыллагъа жарашдыргъан программаларына кере 2540 адам жашуа болумларын игилендирликди. Анга кошоарыгъым: биз бюгонлюкде объектилде жашагъанлагъа себеплик этуну онгларын излейбиз, бюджетден ахча да бёлебиз. Келир заманда да къурулушну айныу атламын сакълар ючюн къолубуздан келгени аямалгъа керекбиз», – дегенди Казбек Кокков.

«Къурулушну иги кесеги бюгонлюкде миллет проектлени толтуруу бла байламлыды, – дегенди андан ары сёзюнде КЪМР-ни Башчысы. – **Проектле ахча бла толусунлай жалчытылыныргъадыла, алай биз алагъа кере бек алгъа социал объектле ишленериклерин анылатургъа керекбиз. Аны себепли битеу ишлени белгиленген болжаллада эмда бек тынгылы тамамлау бек магъаналыды.**

Анга кошоарыгъым: 2019 жылда жартылай къалган къурулушну ёлчөми 11 миллиард сомдан артыкъ болгъанды. Бюгонлюкде уа ол 4 миллиард сомды. Биз ол тарихин андан да аз этеригибизге ийнамама».

Казбек Кокков ЖКХ-да баш проектлени бла баш магъаналы ишлени юслеринден да айтханды. «Таза суу-регион программалары кере 12 элде 13 объект ишлене эмда жангыртыла турадыла. Ол а суу ызланы 49 километри чакълы бириди. Нальчикде сууну тазалауу сооружеиялары проектери жарашдырыла турадыла, бу кюнде Бахсандагы суу ызны ишлери подрядчи сайланырылды».

2023 жылда таммаланылык магъаналы ишлене бири Къабарты-Малкъарны жашуа журтла-коммунал мюлк комплексни игилендируну программасына къатышуу болушлугъу. Анга тири къатышургъа керекди, артыкъда муниципалитетни кесинде тозурагъан суу быргъылыны алышындыруугъа ахча алыр ючюн. Дагъыда жашуа журтла-коммунал жумушланы тынгылы тамамлауу стандартларын синдирюу, тейлеуле ачык болурча, анга заманында берилгича эту да бек магъаналыды.

Кеп фатарлы юйени арбаларын тапандырууну да андан ары бардырыкбыз. Биз Правительствоуу бла бирге кесибизге быллай борч алгъаныбыз: жуужукъ юч жылда республиканы адамларыны арбаларына барыргъа. Бюгон биз свкверлени, парклары, жолланы тапандыруу ишлени терк атламыла бла бардыра эсек, энди арбаларгъа жетерге эмда арамаля юйлеринден чыкълганлай, ырахатлык табалырча этерге керекбиз. Аны бла бирге биз кеп фатарлы юйлеге тынгылы ремонт этуу жаны бла ишин да кючлендирмей болушлукъ тийишлиди.

Кертиди, бизге тарифни кёбейтирге тюшенди, биз аны келден бери да кётюрге эдик. Программаны ахча бла жалчытыр онг болмай къалган эди. Энди бизге бюджетден ахча бёлюрча мадарла излерге керекди. **Алай бла биз юйлеге ремонт этуну андан ары бардырыкбыз, аны терлендиргеге да болушлугъу. Аны бла да къалмай, Нартыкалада тапандыруу ишле бардырууну уллу проектни къола алымыкбыз. Федерал ахчагъа кесибизни да къошарыкбыз».**

«Таза къудрет жашууну ырахатлы этген затладан бириди. Республикда «Экология» миллет проектте кере кеп иш таммаланады, – деп белгилегенди Къабарты-Малкъарны Башчысы. – Сёз Тырынууада багуш тебени кетеруну юсюнден барады. Ол волфрам-молибден комбинатны къалган-къулгъанларын рекултыфикация этуну биричи кесегиди. Кир-кипчики жарашдыруучу заводну къурулушну къайгысын кёрюрге кере болушлугъу бизге. Бюгонлюкде биз тийишли проектлени излей турабыз.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жоқылау

Казбек Кокков эчи операциягъа къатышхан жерлешлерибизни кере баргъангы

КЪМР-ни Башчысы Казбек Кокков мобилизациягъа кере Къабарты-Малкъардан барып, эчи аскер операция бардырылган тийреледе аскер борчларын толтура тургъан аскерчилени жокълагъанды.

Республиканы оюучусу Къабарты-Малкъарны Правительствоуну къаууму эмда районланы администрацияларыны башчылары бла бирге аскерчиле тургъан жерлеге баргъанды эмда алагъа гуманитар болушлукъ, техника керекле, къол-бет жууар затла бергенди.

«Жашлада таукеллик барды. Ала менден атаналарына салам ийгенди, хар затыбыз да тапды, къайгырмагъыз деп айтырмы тилгенди. Алай болгъанын кесим да кёрнемме. Аланы Хорлам бла сау-саламат къайтырларын сакълыйбыз! Сау болугъуз, аллай иги жашла ёсдюргенигиз ючюн», – дегенди Казбек Кокков, видео амал бла айтхан чакълары сёзюнде. Ол аны Telegram – каналында басмаланганды.

Региону башчысы «Новая высота» аскер-патриот фонду келечилерине, эчи аскер операциягъа къатышхан жерлешлерине къайгыргъанлагъа жюрек ыразылыгын билдиргенди.

Къабарты-Малкъар Республиканы къырал саугъалары бла саугъалауу юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Ишлеринде жетишимле болдургъанлары эмда кеп жылланы бет жарыкълы урунганлары ючюн

Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа БАЙДАЛАНИ Махмудуну жашы Салихни – Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Промышленность, транспорт, связь эмда жол мюлк жаны бла комитетини таматасын **ДОКШОКОВ Исмаил Иналовични** – Зольск муниципал районну жер-жерли администрациясыны башчысыны орунбасарын

ОВИННИКОВА Татьяна Ивановнаны – Къабарты-Малкъар Республиканы аскер комиссариатыны аскер-врач экспертиза арасыны (Нальчик шахар округда аскер комиссариаты) терапевт врачын

РЕУТОВА Нина Васильевнаны – «Россейни Илмула академиясыны Къабарты-Малкъар илму арасы» федерал къырал бюджет илму учрежденианы илму къуллукъчусун **ЭРИСТАУЛАНИ Мухадинни жашы Абдурахманни;**

сыйлы атла атаргъа: **«Къабарты-Малкъар Республиканы халкъ артисти»** **АТАБИКОВ Игор Кирилловичге** – «Кабардинка» къырал академиялы тепеу ансамбль» къырал казна учрежденияны художестволу башчысына **«Къабарты-Малкъар Республиканы физкультурасыны бла спортуну сыйлы ишчиси»**

БЕКАНОВ Хизир Хасановичге – «Чегем шахарда грек-рим тутушудан Олимпиаданы чемпиону Мурат Наусбиевич Кардановун атын юриютген спорт школ» муниципал казна учрежденияны директоруна,

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы устазы» **АЛАКАЕВ Юрий Хажмуратовичге** – «Чегем муниципал районну Экинчи Чегем элини 2-чи номерли орта школу» битеулю билим берген муниципал казна учрежденияны физикадан устазына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **КОКОВ** Нальчик шахар, 2022 жылны 3 ноябри, №114-УГ

Жазылуу 2023

«Заманны» – хар таулу арбагъа

Ана тилибизде чыкълган газетибиз къыраллыгыбызны белгилеринден бириди. Аны таулу юйорледе окългъаны, кёрюнгени къууанды, ёхтемликди.

Ол кесибизни ёз халкыбызны адамына санагъаныбызны шартыды, сабийлибизни, туудукъларыбызны тюз ёсдюрюню, тилибизни, миллет энчилигибизни сакъллауу себебиди.

Алайды да, келигиз, «Заманга» жазылайыкъ, аны алайыкъ, окълукъ, газет бла бирге болайыкъ! Россейни почтасыны бёлюмлеринде алты айгъа жазылууну багъасы 801 сом бла 72 капкеди.

Изданиябызгъа интернетте бу адресни <https://podpiska.pochta.ru/press/> ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа да болушлукъду.

Бизни индексибиз – П593

Юбилей

Къаламы халкыны жолун ызлаган Залий

Къабарты-Малкъарны халкъ жазуучусу, миллетибизни тарых жолуну хапарчысы Залийханланы Жюноснон жашы Жанакъайыт тууганлы бу кюнледе 105 жыл болады.

Ол Кенделенде тууганды. Жети жыллык школну бошагандан сора, Нальчик шахарда устазла хазырлаган рабфакга кирип, анда юч жыл окуп, уруну жолун малкъар тилде чыккыган «Социалист Къабарты-Малкъар» газетде башлаганды. Анга ол заманда окуна Залий деп аталып къалганды. 1938 жылда, Залийге жаланда 21 жыл болганды, аны Къабарты-Малкъар китап басманы баш редактору күүлүгүна салгандыла. 1941 жылда уа КПСС-ни Нальчик шахар комитетини секретарына айыргандыла.

Улуу Ата журт уруну кезиунде Жанакъайытны, къырал къулдукчу болганы ючюн, фронтка жибермей, душманнга къажуаю кюреш кырагъа деп, мында кыйыгандыла. Ол партизан къауумда къырал къагытланы, колхоз-совхоз ырысыны Тау Артына ётдюрюу бла кюрешгенди. 1943 жылда фашистле республикадан кетгенден сора, аны Черек райкомун биринчи секретарыны күүлүгүна салгандыла.

Кёчгюнчюлюкде аны юйорю Кзыргыстаннга тюршгенди. Залий киши жеринде алгъа: Кзыргызыз къырал басманы директору орунбасары, арта уа, 50-чи жыллада, Кзыргызыз ССР-ни Министрлерини Советини типографисыны директору болуп ишлегенди. Анда Кзыргызыз къырал педагогика институтуну филология факультетин тауусханды.

Ол сынау жыллада таулу халкыны билимли жашларыны къаууму – Къулийланы Къайсын, Отарланы Керим, Хутуйланы Ханафий, Залийханланы Жанакъайыт, Уналаны Чомай дагыда башхала Фрунзе тийресинде жашагандыла. Малкъар халкыны Ата журтуна къайтыунда алааны барыны да юлюшлери барды. Ала жыйылы, къырал таматагъа къагыт жазгандыла. Жанакъайыт а эки негери Цораланы Магомат эм Уналаны Къанамат бла КПСС-ни Ара комитетини секретары Л. И. Брещнев бла тубешип, малкъар халкыгъа этилген терсликни юсюнден айтхандыла. Алай бла, ала артха къайтынуу къууанчы кюнюн жууккълашдыргандыла.

Таулу халкъ кёчгюнчюлюкден къайтып келгенден сора, ала малкъар адабиятны юзюлген жолун жангыдан ачхандыла. Газет, китап, журнал чыгарып башлагандыла. Ол телюу магъаналы эди, аланы бир бирге зарлыклары, кюйюкюклерини болмаганды. Бир бирини фахмусуна къууанган, жаш къауумну кёллендирген алагъа адет эди. Аланы миллетибизге этген жумушлары да энчидиле: заманы – къыйын, адамы – ариу.

Жанакъайыт малкъар адабиятха бек жашлай, аны къуралыу жылларында келгенди, чыгармачылык ишин назмуучулукдан башлаганды. Ленинни, Октябрь революцияны, насийхат магъананы тутхан, игиликге, миллет къуралыулукугъа итинуилюкге чакыргъан назмула жазганды. 1936 жылда жаш поэтни «Мени ауазым» деген биринчи назму жыйымдыгы чыккыганди. Ата журтха сүйемеклик анда энчи жерни алады: «Тансыкъ болуама» «Мени сүйгеним – ата журтум»...

Залийни «Сюлемен» атлы поэмасы ол замандагы малкъар поэзияда энчи жерни алады. Ол аны уруш аллында жазып башлап, кёчгюнчюлюкден къайтхандан сора бошаганды. Поэма орусча, тауча да бир ненча кере басмаланганды. Аны баш жигити Сюлемен колхозну жетишилени этерге итинген, адет-тёрелени сыйлы кёрген адамды.

Чалгыгъа чыккыган колхозчулары суратлай, поэт окуучугъа уллу зауукчулук береди: иш кёллю жашла бла кызыла, ойнай-кюле, кзыргыакъ той эте, арып келген санларын учундура, ариу умутла бла жашайдыла. Алай а кеп турмай уруш башларыкыды, жашла ары кетерле. Кими къайтыр, кими къайтмаз...

Ол заманы жазуучулары кеслерин къайсы жанрда да сынагандыла. Залий да, аны фахмулу жерлешлери Хочуланы Салих бла Кацыйланы Хабуча, назмуучулукдан прозагъа кёчгенди. Ол иги кесек проза китап чыгарганды – «Кертичилик», «Сезим бийиклиги», «Жылла жарыгы», «Тау къушла», «Жаннган жюрекле», «Бахсан жулдузу», «Эки тубешу»... Ала бары да малкъар халкыны жашауун кеп тюрлю жанындан суратлап, халкыны тюрлю-

тюрлю тарых кезиунде къалай жашаганын, аны бирси миллетле бла байламлыгын суратлайдыла. Аладан бек белгилеси «Тау къушла» романды. Ол басмадан китап болуп чыккыган биринчи таулу романды. Башха халкыны адамларыча, бизни халкыны жашлары да революция кюрешге къатышханлары андача толлу, терең кёргозюлген чыгарма не хазна тапхын. Аны жигитлери Мазанны, тирменчи Къасайны, элли кишиле Саматны, Адыхамны, Байкъулну, Ибрагимни юслери бла жазуучу малкъар халкыгъа келген жангы жашаууну, ол сезим бурулушуну суратлайды.

Залийни «Жаннган жюрекле» деген китабы 1970 жылда чыккыганды. Анда халкыны ол жылладагы тиричилиги кёронеди – таулада биринчи электростанцияны къурулушу барады, жер байлыкыла изленедиле. Ары кеп миллетни адамы келеди. Аланы юслери бла автор кеп тюрлю къадарланы, къылыкъланы, къууанчылы, жарсыулу ишлени хапарларгъа жетишеди. Роман биографиялы чыгармады. Аны баш жигити Батырны сыфатында автор кеси келеди.

«Бахсан жулдузу» адеп-къылыккы эмда къарындашлыккыны суратлаган романды. Анда Ючкюмел (Огары Бахсан) элли жамауатыны юлгюсюнде XIX ёмюрню ахырында – XX ёмюрню башында Бахсан аууунда миллетле арасында халланы юсюнден айтылады.

Залий дагыда хапарла, повестыле, сабийлеге деп жомакъла жазганды. «Инал бла Къусар» – сүйемекликни юсюнден повесть – ол кеси бек сыйген чыгармасы эди. Анда автор уллу адамлыклары болганы таулулары сыфатларын къураганды. Кеси саулугунда китап болуп чыккымай къалган «Эки тубешу» деген романы барды. Ол, жаралы болуп, планнге тюршген таулу жаш Алийхан, концлагерьден къачып, Франция жанында къанлы фашистлеге къажуа партизан кюреш къураганыны юсюнденди.

Мында, башха чыгармаларында да Залий тарых билимни, фольклорну, этнографияны уста

хайырланганды, адабиятыбызны айныу жолун кючлегенди. Аны бла бирге нарт сёзлени, айтыулары, жулдузлары, айлану, жылланы атларын кесини энчи къагытларына тюршюрюп, биогюннге сакълаганды.

Жанакъайыт не заманда да эли бла байламлы болганды. Аныча, элине, журтуна къагыргъан адамла аздыла. Эллилерин, орамда кёрсе окуна, тансыкъламай, элинден, жууккъдан-ахлудан хапар сормай, хапар алмай иймегенди. Аны эски хуржун китапчыларында жылдан-жылгъа туугъан элинде, Кенделенде, школда, башха окуу юйледе да ненча сабий билим алганы, къолай жаны бла не жангылыкъла болганы, дагыда анга кере, адамны жюрегин къууандырыкы затла жазылып турадыла.

Ол керти шух, къарындаш бола да билгенди. Ол аламан шартланы аны Кацыйланы Хабубу бла байламлыгында кёрюрге боллукъ эди. Ала бир бирни багъалагъанча, алай ариу юлгоу тапхан къыйынды. «Къалам къарындаш» деген сёзю керти магъанасын, баям, ала иги билгенди. Ол шухлюкуну, Ата журтуна, миллетине сүйемекликни, алагъа игилик тежеуно бийик юлгюсюнлей къалганды. Андан аллай жылуу келе эди, кимни да кесине тархан, кимге да эс тапдыргъан. Ол, не уллу къуулукъда ишлесе да, менсине билмегенди, адамлыкъ жорукъладан таймаганды.

Казимни кесин танып, аны бла бетден-бетге къарап сёлешген, андан дерс алган Залий кесин насыллыгъа санаганды. Уллу адамланы юлголеринде уллу адамла ёседиле деген оюмну кертиликне аны саулай жашауу шагъатды. Чыгармаларыны баш жигити не заманда да халкъ болган, кёлпени жашуу жолгъа тюрсетген, жюрегине тюрелген затланы тарыхда къоргъа итинген жазуучу Залийханланы Жанакъайыт дунисыне 1995 жылда 26-чы июнда алышханды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Шагырейлену

Эрттегили окуу юню тарыхын ачыкълаган китапла

Кеп болмай филология илмуланы кандидаты, социал гуманитар институтну орус тилден бла битеулю тиллени билдириуден кафедрасыны таматасы Башийланы Светланааны «90 лет КБГУ: люди и события» деген китабыны кёргозюню болганды. Алгъаракълада да университетни тарыхына жораланы биринчи китап чыккыган эди. Анда вузда тюрлю-тюрлю жыллада ишлеген 425 адамны юсюнден къысха жазылады.

Бийик билим берген учреждение 1932 жалдан башлап 1957 жылгъа дери педагогика институтча ишлегенди. Ызы бла Къабарты-Малкъар къырал университетте тюрлендирилгенди. Аны айныуна танг кесек преподаватель уллу къыйын салганды. Аланы арасында Октябрь революциягъа дери ахшы билим алган белгилли педагогла бардыла. СССР-ни вузларын бошагъанла Къабарты-Малкъаргъа 1930–1960 жыллада билим берирге, илму-излем бёлюмюню айнытыргъа жиберилген эдиле.

КъМКЪУ-да бла педагогика институтда окугъан студентлеге жюзле бла преподавательле жарыкъландырыу, илму эм юйретуу жаны бла да уллу хазна къыйыгандыларын билликдиле. Быллай материалланы жияргъа онг табылганы ючюн Башийланы Светланагъа, Пётр Кузьминовха, Мурат Хоконовха эм архив службада ишлегенлеге да ыразылыгымы билдирирге сюеме. Бизни борчубуз тамата телю салган къыйынны унутмазгъады. Ол шарт вузда окугъан телюлени араларында байламлыккы сакъларгъа эм кючлерге болушурукъду, – деп билдиргенди КъМКЪУ-ну ректоруну күүлүгун толтурган Юрий Альтудов

Башийланы Светлана да «Образ КБГУ в лицах» деген китап республикада билим бериуну бла илмуну айнытыргъа уллу къыйын салгъанланы унутмазгъа эм университетни тарыхы бла да шагырейленирге ахшы себеплик этеригин белгилегенди. «Жарсыгъа, 1932–1942 жылланы архиви сакъланмаганды. Ол ишбизни бютюн толлу этерик эди. Уллу Ата журт урушну кезиунде, 1942 жылны августунда, немисли фашистле Нальчикге жуууккълашханларында, пединститут Гюржюге кёчюрюлгенди. Алай бла алты айны тышында ишлерге тюршгенди эм 1943 жылда коллектив ызына къайтханлыкыгъа, архив а келтирилмегенди, – деп билдиргенди автор. Университетни юбилейине аталган китапха КъМКЪУ-ну проректору Виталий Лесевини китапларында материалла, вузну архивинден буйрукъла, тюрлю-тюрлю билдириуле, илму ишле эм башха материалла киргендиле. – Китапны басмаларгъа онг табыл-

гъаны ючюн Юрий Альтудовха, проректорла Мурат Гукешовоха, Вадим Лесевге, социал-гуманитар институтну таматасына Муслим Тамазовоха, профессорла Петр Кузьминнге, Мурат Хоконовха, архив службаны келечиси Асият Шереуевагъа эм башхалагъа да ыразылыгымы билдирирге сюеме,

– дегенди Светлана Къонакбийевна. Сагъынылган китапха «КъМКЪУ-ну Ёлюмсоюз полку» кирлигин да айтханды. Анга кере 440 адамны юсюнден материал жыйылганды. «КъМКЪУ-ну тарыхы: ачылганы эм айныу» деген экинчи китапха уа иги кесек жылны ичинде университетде къаллай тюрленуле болгъанларын, ол санда тюрлю-тюрлю бёлюмлени юслеринден да жазыллыккыды. Шёндю ол басмадан чыккыган китапны бир кесеги университетни илму библиотекасына берилгенди. Аны вузну электрон сайтында (<https://kbsu.ru/>) табаргъа боллукъду. Биогюнлюкде материалланы жыйыуу бла байламлы иш къыстау барады, китапха къошумчулук этерге сыйгенле материаллары – бу адресге жиберирге боллукъду: 90-kbgu@mail.ru

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Кёрмюч

Дуния ариулукъгъа итине

Нальчикни солуу паркыны ара майданында ачыкъ кёкню тюрюндеги адабият музейни къатында бу кюнледе уллу кёрмюч жарашдырылганды. Ол конкурс халда бардырылганды. Аны сабийлени эмда жаш телюню социал-маданият жаны бла айнытыуу «Культура.ру» регион жамауат организациясы, солуу паркны директоруну орунбасары Виктория Орсаева, паркда ишлегенле эм башхала да къурагандыла эмда анга «Дуния ариулукъгъа жолоучулукъ» деп атагандыла. Аланы баш муратлары школчу жашчылары бла къызыкъланы хунерликлерин ачыкълау болганды.

Кёрмючде къыралны жанындан энчи болушлукъ керекли юйорледе ёсген сабийле этген ишле салынгандыла. Анга республиканы хазна къалмай битеу районларындан, Нальчик шахардан да, жаш усталы къатышхандыла. Аланы хар бири да кесилликлери бел сейирликдиле, энчидиле. Сёз ючюн, Биринчи Чегемден Байкъазылары Камилланы жюн халыла бла эшип

суратлаган кёгетлерине ким да эс бурурча эди. Шалушакдан Хочуланы Анжеланы иши да сейирлик эди. Ол а эшилген кёгетлерин эм жемишлерин четеннге жыйганды. Кызыла экиси да энчи саугъалагъа тийишли болгандыла. Прохладнаны Учебный станицасындан жашчыкъла бла къызыккъла уа къагытдан жаныуарланы сыфатларын ишлегендиле. Зольск

райондан Аслан Одижев агъачдан затлары бла сейирсиндиргенди. Кёрмючде битеу да эки жюзге жууукъ чыгарма кёргозюлгенди, алай юрени къаууму аладан бек игилерин айырганды. Ала бары да жюз отуз боладыла. Хорлагъанланы белгилерден алгъа алайда гяпчиле сабийлени жубатхандыла, ала бла тепсегендиле, жырлагандыла.

Бир кесекден а саугъалау башланганды. Биринчи юч жерни алганлагъа ача эм башха саугъала, диплома, грамотала да берилгендиле. Аланы «Культура.ру» жамауат организацияны директору Зита Кабулова, алайгъа келген башха оюучула, къарачула да алгышылагандыла.

Ол кюн кёрмючге къатышхандан бири да саугъасыз къалмаганды.

ХОПАЛАНЫ Марзият. Суратлау авторнудула.

Жандаурлукъ

Мобилизациягъа тюршгенлени юйюрлерине – танг болушлукъ

«Единая Россия» бла «Единая Россияны Жаш телю гвардиясы» «Биз биргебиз» волонтер къымылдау бла бирге мобилизациягъа тюршгенлени юйюрлерине гуманитар болушлукъ жыйыууну къуралгандыла. Адамгъа бек алгъа керек болган затла партияны Нальчикде приёмныйинде жыйышдырылгандыла. – Кеп да бармай болушлукъ иелерине тапдырыллыккыды, – дегенди «Единая Россия» партияны республикада толтуруучу комитетини бёлюмюню таматасы эмда партияны регион волонтер штабыны башчысы Дмитрий Палушилов. – Мобилизация бла

аскерге чакырылганды юйюрлерине бёлюмлюкде къырал комплекс халда болушлукъ тапдырады. Бу жаны бла жамауат организацияла да уллу къошумчулук этгенлери бютюн ёхтемлендиреди, – дегенди волонтер медиклени башчысы Залина Кушова да. Партияны приёмныйини таматасыны орунбасары Хасанби Абазов ала биринчи заманда къачхынчылыккыгъа тюршгенле ангылатуу бла болушханларын, бусагъатда уа мобилизациягъа тюршгенлени жумушларына къарагъанларын, аланы юйюрлерине болушунуу къурагъанларын билдиргенди. «Жандаур-

улукъ ишге ким сыйсе да къошумчулукъ эталыкыды. Керекли затланы тизмесиде белгилли этилгенди, – дегенди. Бу жол акцияны чеклеринде тоннадан аслам зат жыйылганды: кийимле, дарманла, ашарыкъла эм башха затла. Аны къурагъанла жандаурлукъгъа жерлешлерибизни жанындан да ахшы къошумчулукъ этилгенин айтдыла, Къырал Думаны депутатлары Геккиланы Заургъа бла Викторина Родинагъа, республиканы Парламентини депутатлары, школчулагъа эм башха инсанлагъа да энчи ыспас этедиле.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Маданият

Хунерликни бла
шүөхлукьну от жагыасы

Александровская станицада Бирлики кюнине уллу байрам кыраган эдиле. Ол кыунача орусла, таулула, кыбартылыла, ингушула, чеченлиде бирча төсегендиле. «Станицада көп миллетлени келечилери жа-

Джансуиланы Апасны кызы Кулистан Горбулинская.

Ол айтханга кере, Александровкада жашаганла Кзоншуланы байрамын да бек сөөдиле. Жыл сайын аны ашын-суун бир орам боюнуна алады, Маданият юйде уа

шайдыла. Таулула да башхала бла шүөхлукь жюрютедиле, иш келлююклерни, аруу кылыклары бла атларын иги бла айтдырадыла. Бизде бир халкыны байрамына башхала да терк окуна жыйылып кыладыла. Россейли эм республикалы жазычуланы, назмучуланы кюнлерин да бирге белгилейбиз», – дегенди «Октябрь» маданият юйю директору

сейрлик концерт көргюзтоледиле. Быйыл иги жыл эди: «Маданият» Федерал миллет проектти чырадыла. Бизде бир халкыны байрамына башхала да терк окуна жыйылып кыладыла. Россейли эм республикалы жазычуланы, назмучуланы кюнлерин да бирге белгилейбиз», – дегенди «Октябрь» маданият юйю директору

берип кетгенди. Сора кысыха заманны ичинде битеу кыагытланы кырап, мекамны ремонтун Федерал проектте кийиредиле.

Быйыл ремонт босалганды, станицада жашаганла анга бек кыуангандыла, нек дегенде бери уллула, гитчеле да жюрюйдюле, жыйырма бла бир кружок ишлейди. Юйю башын, терезелени алышындыргандыла, хар отону акылагандыла. Келген кыонакыла төгерекде тизгинни, кирсизликни энчи белгилейди. Мекамда төрт жюз адам олтурурча эркин зал барды, дагыда Искусстволаны сабий школуну филиалы ишлейди, Май районда бек уллу спортзал да мындады.

«Жарсыуга, бизде да, башха элледече, ишчи тапкан кыйынды, жаш адамла станицадан уллу шахарлага кетип барадыла, – дегенди Кулистан Апасовна. – Директор, эки библиотекачы, аккомпаниатор, кыазак жыралы хоруну башчысы, бухгалтер, художестволу башчы – быладыла битеу ишлегенле. Библиотекада станицаны тарыхы бла байламлы көп байрамла кырадыла. Былтыр «Маданият» про-

ектни чеклеринде кийимлеге деп беш жюз минг сом берилген эди. Ол ачага аруу миллет кийимле тигилгендиле».

Битеу да кружоклага жаланда онтөрт жыллары толмаган эки жюз сабий жюрюйдю. Ала концертле тири кыатышадыла, көрмочеле ишлерин көрүрге да боллукьду. «Елюмосюз полкга» окуучула аппалары-ынналарыны суратларын алып келедиле, ала урушун кезиунде кыайда болганларын уста биледиле. «Биз бусагатда патриот халда юйретиуге аслам эс бурабыз, мени акылыма кере, хар инсан жашаган шахарыны-элини тарыхын, кесини юйорюнде адамланы кыадарларын билирге керекди», – дегенди.

Ишчилери Маданият юй республиканы кыралганыны жюзжылгыны атап концерт бла битеу районлага баргандыла. «Биз бир бирибиз бла шүөхлукь жюрютебиз, ким кылай ишлегенине кырайбыз», – дейди Кулистан Апасовна.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Проект

Солугъанланы
санын кёбейтирча

Көп болмай Москва, Санкт-Петербург, Томск, Ярославль, Нижний Новгород, Ставрополь эм Грозный шахарладан студентле, Кыбарты-Малкыарны маданият, тарых эм табият баилыклары бла шагырейленирге онг тапхандыла. Ала республиканы тюрлю тюрлю жерлеринде болуп, тынгылы видеоматериалла хазырлагандыла. Ол «Кавказ миллетлени маданиятлары» деген бир роликке кирликди.

«Шимал Кавказы адет-төрелери. Маданият аспект айныну драйвери» проектти КМР-ни Курортла эмда туризм министрствосу бла Кыбарты-Малкыар кырал университети да болушуп, Экономиканы бийик школу бла Кавказ. РФ биригиу бардыргандыла.

Ол «Россейни жангыдан ачабыз» деген юч проекттен бирини чеклеринде өтеди.

Тыш регионладан келген жаш адамланы эригирге заманлары болмаганды. Ала программага кере асламысында маданият бөлүмге эс бургандыла. Ол санда Нальчикни сейр жерлеринде – ара солуу паркда, Мадина Саральпын Арт-арасында, Миллет музейде болгандыла. Элбрус районда уа Отарланы Омарны атын жюрюткен краевед эм ол тийрелени кыорулагъанланы музейлерин жокылагандыла.

Кыабарты-Малкыар кырал университети маданият араларында да преподавательле, культурадан бла туризмден экспортте да кыатышып, кыонакыла

бла тюбешуле өтгендиле.

Экспедицияны ахырында жыйылган материалдан видеоролик жарашдыргыла келишгендиле.

Быйлай башламчылыкны магъанасы жаш адамланы кючо бла регионну экономикасын айнытырча кыйымталы амалла излергенди. Ол санда туристлеге Шимал Кавказын бай маданиятын таны-

тыргыды эм регионга эслерин бурурча этергенди.

Саулай алып айтханда, проектте кыралны 63 субъектинден 700-ден аслам адам кыатышырга сюйгенлерин билдиргендиле. Болсада тынгылы айырылула кере жаланда 28 адам сайланганды.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Спорт

Бийбертни кезиулю хорламы

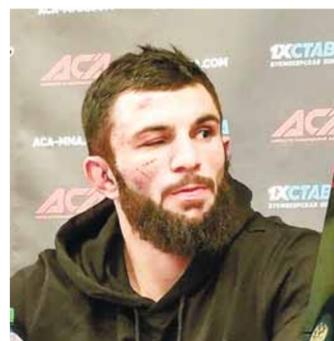
Төртюнчю ноябрьде Москвада кыатыш единоборстволан АСА 147 турнир өтгенди. Аны баш тюбешуоне уа Тюменланы Бийбертни бла Андрей Гончаровну туюшолери саналганды. Спортну бу тюрлюсюне сейрлери болгъанланы эришюуге МАТЧ ТВ каналда кыарар амаллары бар эди.

Тюбешуоно биринчи такыйкыларындан окуна жашла бир бирге ал бермей эдиле. Сермешни кезиуонде ала бир бирлерине көп чып тюшюргендиле. Быйлай болганды алгын деп, көпле эссе тюшюраламагандыла. Жашланы экиниси да бирер кезлери жабылып эдиле.

Гончаров Тюмен улуну кезюне заран салганды, туюшюно тохтатырга окуна деген эдиле. Алай Тюменланы Альберт, кыарындашына тюбешуоно ахырына жетдирсе иги боллугъун айтып, аны келгендиргенден сора, жангыдан сермеш башланады. Гончаровну кезюно хали да аныкындан аламан туююк эди.

Саулай алганды, спортчула тенг халда туюшюргендиле дерчады. Быйлайда ахыр ону судьялада болганы себепли, аны эки жаны да кыайгылы сакылай эдиле. Рефериле уа, кеслерини профессионал кез кыарамлары бла, бабугенчи жаш кючлорек болганын белгилеп, хорланы анга бергендиле.

Арта спортчуланы пресс-конференциялары өтгенди. Ары аладан сора да Эдуард Варганан бла Юсуф Раисов да чакырылган эдиле. Аланы бетлеринде чыплары да биринчи кыуумдагыла чыла эдиле. Раисов а журналистле бла тюбешуоно келалган окуна да этмегенди. МАТЧ каналны журналисти Вадим Тихомиров чам халда белгилегенге кере, «төрт спортчуга юч көрген көз жетгенди».

Пресс-конференцияга Бийберт биринчи келген эди. Кыарындашы Альберт чертгенге кере, врач Бийбертге бармакылары көргюзтоп башлаганды, ол аланы ненча болгъанларын айтпай эди.

– Ол кезиуде бек кыоркыганма саулуугуна. Судьяла тюбешуоно тохтатырга дегенде уа, Бийбертни кыатына барып, бир кесек эс жиярын тилейме. Сора ол такыйкыда бирас кесине келип, сермешни андан ары бардыргыла таукел болады. Чынтты спортчуну хали барды анда. Ол бек магъаналыды. Жуукъ заманда Бийбертте да Америкага барып жаруу этерча виза хазырлар муратыбыз барды, – дегенди Тюменланы Альберт.

Бийберт, кезюно болумуну юсюнден айта, жанында эм эншиге кыараганды, зат көрмегенин билдиргенди.

– Кыалай-алай болса да, аман тюбешуу бардырмагъанбыз. Кыараучула жараткан болурла деп ышанама, – дегенди ол.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Юйрениуле

Кыутхарычула
кыышха хазырдыла

Кыыш лыжа кезиуоно аллында Минги тауну тийресинде РФ-ини МЧС-ни Элбрус бийик тау излеу-кыутхарыу бөлүмюно комплексли юйрениулер өтгендиле.

Таурууха кере, маятник канаткадагыла болушлукь керек болганды. Алай бла кыутхарычула жолга атланып, адамлага кабинадан тюшерге болушхандыла. Ол иште ала энчи альпинист кереклени хайырлангандыла. Биринчи медицина болушлукь да тапдыргандыла.

Юйрениуленни экинчи кесегинде «Шхельда» бөлүмюно кыутхарычулары тау жухлада излеу-кыутхарыу ишлени бардыргандыла. Кыыйын болумга тюшгенге ала да биринчи медицина болушлукь тапдыргандан сора, баскычы хайырлана эншиге тюшюргендиле.

Андан тышында да юйрениуленни кезиуонде отрядны жангы кыыш кезиуоно аллында молек-техника баазасыны хазыргылында да эс белюнгенди.

– Көп кыалмай жангы тау лыжа кезиуу башлангыкыды. Ол заманда Минги тауну тийресине солургыла келгенлени саны иги да өсөди. Аланы кыоркыуусулукларынын жалчытыу бийик даражада болуп ючюн а, юйрениуле бардырып, кемчиликтерибиз неде болганын билдире итинебиз. Ол бек магъаналыды. Нек дегенде бу тийреде солугъанла жаланда бизге ышаныргыла боладыла. Биз а ол ышаныулукун тас этмеге борчлубуз, – деп чертгенди отрядны таматасы Гюлюяланы Абдулла.

Саулай да бу ишлеге 40 адам кыатышханды, жети техника хайырланылганды.

Эсепле көргюзтөнгө кере, кыутхарычула кыыш кезиуоно не жаны бла да хазырдыла, деп билдиредиле РФ-ини МЧС-ни КМР-де Баш управлениясыны пресс-службасындан.

Юсюбюздеги жылны аллындан бери кыутхарычула 138 излеу-кыутхарыу операция бардыргандыла. 144 адамга болушлукь этилгенди, 128 жашаулары сакъланганды. Жарсыуга, таулада өлюмосюз болмайды. Быйыл да ажымлы 11 адам өлгенди, бешуелен а табылмай кыалганды. Алай бушуулу болумла асламында туристлени уллу келлююклерини бла байламдыла. Быйлайда кыутхарыу ишлени асламы кыыйын табиятты болумлада өтгенлерин да чертирчады.

РФ-ни МЧС-ден билдиргенлени кере, Кыабарты-Малкыарда 2022 жылны аллындан бери тау маршрутла бла регистрация бла 2098 кыуум өтгендиле. Ол а 17 минген аслам турист эм альпинистди.

КЫАСЫМЛАНЫ Аминат.

Билдирюу

Москвачы онкологладан – мастер-классла

Бу айны онусунда 9:00 – 18:00 сагытта Нальчикни онкодиспансеринде Москвадан Н.Н. Блохин атлы онкология араны специалистлери саусузлагыла кыараркыдыла. Аны юсюнден КМР-ни Салуук сакълау министрствосуну пресс-службасындан билдиргендиле.

Ачык эшикленни кюнүнде онкодерматолог, онкомаммолог, онкогинеколог, онкоуролог, башха бла боюннга кыарган онколог, УЗД-врач бла рентгенолог специалистледен эсгертиу алырга онг барды.

Ара шахардан медикле мында лекцияла окурукьдула, мастер-классла да өтдюрлюкюде. Андан сора да, тюрлю-тюрлю соруулары сюзерча «төгөрөк стол» ишлерикди.

Москвачы специалистлеге тюшер ючюн, алгандан жазылырга керекди. Аны бу телефон номерге селешип этерге боллукьду: 8 (928) 703-01-68.

Сурат этюд

Кюз артыны тирлиги. Суратны ХОЛАЛАНЫ Марзият алганды.

Закон

Аскерчилегеча
себеплик этилликди

Кеслерини ыразылыклары бла энчи операцияга кыатышханла кыауыны ветераны деген статус берилликди. Ол жаны бла законну проектти бу кюнде РФ-ни Кырал Думасыны кыарауна берилгенди.

Алай бла энчи операцияга кеслерини ыразылыклары бла кыатышханла аскерчилегеча социал себеплик этилликди. Ол жаны бла тюзетиуле «Ветеранланы юслеринден» федерал законнга кийириледиле. Анда айтылганыча, «...РФ-ни кырал власть органларыны онулары бла кыралган аскерчи бөлүмлеге кеслерини ыразылыклары бла кыошулуп, Россейни Саууланган кючлерине энчи операцияны бардыргыла болушханла кыауыны ветераны деген статус бериледи».

Энчи операцияга кеслерини ыразылыклары бла кыатышханла жаралы болса, кыуу тапса, ала кыауыны сакъаты деген ат аталыкыды. Законну жоруклары быйыл 24 февралдан башлап праволу кючлерине киредиле. Законопроект кыабыл көрүлсө, кеслерини ыразылыклары бла энчи операцияга кыатышханла аскерчилегеча кырал себеплик этилликди, ол а аланы ырахматлы жашауларын кыуруга бурулууду. Аны бла бирге уа алага жамаутта хурмет этилликди, деп айтылады законопроектти авторлары.

Прокуратура

Кырал ахчаны
кыымганды

КМР-ни прокуратуруну орунбасары Сергей Белов республиканы инсанына бюджет ахчаны тонаганы ючюн ачылган уголовный ишни

кыабыл көрүп, аны сюдно кыарауна бергенди.

Следствие ачыкылаганыча, ишекли саулык сакълау учреждениладан бирини бухгалтери болуп ишлегенди. Ол айлыкны эмда башха төлеуленни санауга жууаплы кыуллукьну толтурганды. Бир тюрлю эркинлиги болмай кесине эмда башха ишчилени счтларына аха өтдюрүп, эки миллион сомну урлаганды.

Учреждение тиширууга этген кыоранчы кыайтарыну юсюнден дауну хазырлаганды. Тишируу РФ-ни УК-сыны 159-чу статьясыны 4-чю кесегине бузукьлукь этгени ючюн терсленди. Законнга кере быйлай аманлык этгенни эркинлиги 10 жылга дери сыйырылырга боллукьду.

Приём

Дарманла
жалчытыу бла байламлы
соруула сюзюллюкдюле

РФ-ни Следствие комитетини КМР-де следствие управлениясыны башчысы юстицияны генерал-майору А. Потапов 17 ноябрьде инсанланы тарыгыуларына тынгыларкыды. Ол кезиуде сөз лыгатыла дарманла бла жалчытыу юсюнд барлыкыды.

Тюбешу ведомствону мекамдында боллукьду (Нальчик ш., Ленин атлы орам, 36-чы мекам). Ол кюн быйлай жумушла районда ведомствону бөлүмлеринде да кыууларкыдыла.

Следствие управленияны эмда аны районлада бөлүмлерини онучулары бла тюбешуеги, бу телефон номерге селешип, алгандан жазылырга керекди: 8 (8662) 77-11-49.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазыраганды.

УЧРЕДИТЕЛЬ: КЫАБАРТЫ-МАЛКЫАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

<p>Баш редактор КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан</p> <p>РЕДКОЛЛЕГИЯ: ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактору орунбасары), ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакинат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЛА: Редактору приёмный – 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь – 40-03-24. Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.</p> <p>РЕДАКЦИЯНЫ БӨЛҮМЛЕРИ: Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68. Экономика – 42-66-73. Культура – 42-66-76. Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18. Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71. Окуучула бла байламлы кыауу жюрютоу эм жазылуу – 42-37-94. Энчи корреспондент – 42-68-72. Операторла – 42-66-85, 40-28-97.</p>	<p>Редакция авторла бла кыагыт жюрютмейди. Кюл жазмалага рецензия этилмейди эм ала артка кыайтарылмайдыла.</p> <p>Газетде басмаланган материалда айтылган оюмла редакцияны оюму бла келишимге боллукьдула. Алада айтылган хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнде законна тийишлиликте материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.</p> <p>Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машина бла жазылган 5-6 бет) кеню алмайды.</p> <p>Газет Связьны, информация технологиялары эмда асламлы коммуникациялары ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Кыабарты-Малкыарда управлениясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.</p> <p>Регистрация номер – ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893</p>	<p>Газетни басмага «КМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.</p> <p>Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а</p> <p>Газетлени ислерине тапдыруу ючюн КМР-ни почта связны федерал Управленисы жууаплыды. Телефонла: 76-01-21</p> <p>Газетлени розничнага сатыу ючюн КМР-ни «Роспечать» акционер общество жууаплыды. Телефон: 42-69-34</p> <p>Газет ийыкыда юч кере чыгады – геюрге, орта, шабат кюнде.</p>	<p>Номерге графикте кере 19.00 сагытта кыол салынады. 20.00 сагытта кыол салынганды</p> <p>ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРГАНЛА:</p> <p>Тикаланы Фатима – дежурный редактор; Кучукуланы Сафят, Кетечиланы Зульфия – жууаплы секретары орунбасарлары; Зезаланы Лида (1,2-чи бетле), Ахматланы Лиуза (3,4-чю бетле) – корректорла.</p> <p>Тиражы 1453 экз. Заказ № 2241 Багыасы 10 сомду.</p>	<p>РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:</p> <p>360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5 электрон почта: elbor_50@mail.ru</p>
--	---	---	---	--	--